

به نام خدا

دانشگاه فرهنگیان بنت‌الهدی صدر اردبیل

واحد درسی: نگارش علمی گروه: آموزش ابتدایی ورودی بهمن و مهر زمان ارائه: ۱۳۹۹/۰۲/۲۰

عنوان مبحث: اصول نگارش مقالات مروری

با آرزوی قبولی طاعات و عبادات در ماه مبارک رمضان

مقاله مروری یکی از رایج‌ترین انواع مقالات است که بیشتر توسط سردبیران مجلات به پژوهشگران یا صاحب‌نظران در یک رشته تخصصی سفارش داده می‌شود. البته مقالات مروری همیشه سفارشی نیست؛ گاهی متخصص یک رشته احساس نیاز می‌کند تا در موضوعی خاص مطالب موجود را جمع‌بندی نماید. وی پس از نگارش مقاله، آن را مانند مقالات اصیل ثبت نموده و پس از داوری در صورت احراز شرایط مورد نظر مجله چاپ می‌شود. دسته دیگر مقالات مروری نوع دانشجویی آن است. در این نوع دانشجویان به خصوص در مقاطع تحصیلات تکمیلی مرور منابع پایان‌نامه خود را به صورت یک مقاله مروری ارائه می‌کنند.

باید دقت شود که نوع دیگری از مقالات به نام **گردآوری** وجود دارد که شباهت زیادی به مقالات مروری دارد اما برخلاف مقالات مروری نقد و بحث ندارد و تنها به گردآوری و ارائه مطالب جمع‌آوری شده در مورد موضوعی خاص می‌پردازد.

از آنجا که مقالات مروری به دلیل داشتن مخاطبان ویژه، ارجاعات فراوان و ارزان بودن انجام، مورد توجه مجلات و ژورنال‌های علمی است؛ در این جلسه با بررسی شواهد موجود و انتخاب موارد مرتبط در قالب یک مقاله مروری، سعی بر آن است: (۱) اصول نگارش این نوع از مقالات توضیح داده شود. (۲) مشکلات و موانع شایع این حوزه تبیین شود. (۳) چگونگی ارتقای کیفی این مقالات با ارائه الگویی مناسب در این زمینه بیان شود.

امروزه با توجه به فناوری‌های جدید، گسترش دسترسی به اینترنت و توسعه نرم‌افزارهای مرتبط با پژوهش، تولید دانش با سرعت روزافزون در حال پیشرفت است. حجم تولید شواهد جدید در حوزه‌های مختلف به اندازه‌ای است که در موارد زیادی نیاز به خلاصه‌سازی و جمع‌بندی شواهد برای استفاده ارائه‌دهندگان خدمات سلامتی، دانشجویان و علاقه‌مندان به آن حوزه می‌باشد. یکی از روش‌های مرسوم جمع‌بندی، نگارش مقاله مروری است.

انواع مقالات مروری:

مقالات مروری دارای انواع مختلفی است و نگارش هر نوع دارای اصول ویژه‌ای است. به طور کلی سه نوع مقاله مروری شامل: **مرور نظاممند**، **تولید بهترین شواهد** و **مرور روایتی** وجود دارد.

الف) مرور نظاممند: Systematic Review

یک شکل مرور منابع ساختاردار است که روی یک پرسش متمرکز بوده و سعی در ارائه پاسخ با استفاده از تجزیه و تحلیل همه شواهد معتبر موجود دارد. این نوع مرور با استفاده از جستجوی منابع، استفاده از معیارهای ورود و خروج از پیش تعیین شده، ارزیابی نقادانه شواهد، استخراج و تولید داده‌ها از شواهد و تولید یافته از آنها انجام می‌شود. پایگاه داده‌های کاکرین (Cochrane) یکی از سایت‌های معتبر و حرفه‌ای با قابلیت برنامه‌ریزی برای انجام مرورهای نظامند با مشارکت افرادی از نقاط مختلف دنیا فراهم می‌آورد. این پایگاه، کتابخانه‌ای جامع از مرورهای نظامند دارد. البته سایر پایگاه‌های داده‌ها نیز به این مقالات توجه ویژه دارند.

علاقه‌مندان به نگارش این نوع مقالات مروری می‌توانند با مراجعه به درگاه اینترنتی آن از مستندات آموزشی تهیه شده توسط آن استفاده کرده و با نحوه مشارکت در مطالعات آن آشنا شوند. این نوع از مقالات مروری روش انجام دقیق و سختی دارد و بیشتر برای سؤالات متمرکز روی یک موضوع خاص یا فرضیه یکسان مانند مشکلات بالینی به کار می‌رود. این مزیت مرور نظامند برای سؤالات بالینی در مواردی مانند سیر تاریخی یک مفهوم پزشکی تبدیل به یک محدودیت می‌شود؛ زیرا این مورد در قالب مرور نظام‌مند نمی‌گنجد.

ب) مرور بهترین شواهد: Best evidence synthesis

یک روش حد وسط و جایگزین برای دو نوع دیگر مقالات مروری است. این نوع مقالات ترکیبی از روش‌های نظام‌مند کمی با تمرکز روی مطالعات منفرد و مباحث ماهوی از نقطه نظر روایتی با تمرکز روی بهترین شواهد در یک حیطه است. این مقالات یک روش نظامند منطقی در انتخاب مطالعه تأثیر درمان با استفاده از ضریب تأثیر بالاست.

در این روش، برای جلوگیری از تورش (سوگیری و پیش‌داوری در مقاله نویسی را تورش می‌گویند) مرورگر، بر اهمیت وجود معیارهای ورود قیاسی شفاف و پایدار به جای معیارهای خسته کننده متآنالیز (ترکیب داده‌ها و نتایج یک پژوهش با یکدیگر) تأکید شده است. ضریب تأثیر در این مقالات برخلاف مرور نظامند یک معیار مهم در انتخاب مقالات است. در این نوع مقاله اطلاعات کافی و مفصل از پژوهش اولیه در اختیار خواننده و مخاطب قرار می‌گیرد، به طوری که خواننده به طور مستقل قادر به نتیجه‌گیری است.

ج) مرور روایتی: Narrative review

این گونه از مقالات مروری برای موضوعات جامع و مفصل کاربرد دارد و اغلب مطالعات اولیه و اصیل یک حیطه را خلاصه می‌کند. از نقاط قوت این مقالات در بر داشتن تکثر و تفاوت‌ها در عناوین پژوهش‌های آکادمیک و ایجاد فرصت برای ارائه دانش و تجربیات فرد مرورگر که همان نویسنده مقاله است. در مرور روایتی، برخلاف انواع دیگر مقالات مروری، وقتی یک فرضیه واحد وجود ندارد یا با روش‌های نظامند قابل جمع بندی نیست، فرد مرورگر با استفاده از تجربیات خود، مدل‌ها و فرضیه‌های موجود یک نتیجه‌گیری کلی و نقد در حیطه مورد نظر نیز ارائه می‌کند. نتایج این مقاله برخلاف نتایج عمدتاً کمی مرور نظام‌مند، بیشتر به صورت کیفی است.

اهداف مقالات مروری:

پنج هدف عمده برای نگارش مقاله مروری متصور است:

- (۱) تولید فرضیه (۲) ارزیابی فرضیه مطرح شده (۳) جمع‌بندی مطالب و یافته‌های جدید در یک حیطه علمی و ارزیابی نقادانه آن (۴) تعیین مشکلات یک حیطه تخصصی (۵) تولید فرضیه و دانش در یک حیطه خاص.

اصول نگارش قسمتهای مختلف مقالات مروری:

(۱) عنوان:

طرز نگارش عنوان مقاله مروری همانند سایر مقالات است. عنوان باید جذاب، گویا و فاقد کلمات اضافی باشد. در آن از حروف اختصاری به‌جز سرواژه‌های شناخته شده و رایج نباید استفاده کرد.

(۲) چکیده:

در مقالات مروری به دو روش نوشته می‌شود:

بعضی اعتقاد دارند در مقالات مروری بر خلاف مقالات اصیل در چکیده تنها باید به تشریح موضوع مورد بررسی پرداخت و از ارائه خلاصه فشرده مطالب مقاله خودداری کرد.

از طرف دیگر، عده‌ای معتقدند که مقاله مروری می‌تواند یک چکیده ساختارمند داشته باشد. به همین دلیل برای چکیده، قسمت‌های هدف، منابع داده‌ها، انتخاب مطالعات، استخراج داده‌ها و فشرده‌ای از نتیجه‌گیری را در نظر می‌گیرند.

(۳) مقدمه:

به طور معمول، مقدمه همه مقالات حداکثر سه پاراگراف (بند) است. در پاراگراف نخست به بیان آنچه در مورد موضوع مورد بحث می‌دانیم می‌پردازیم. در پاراگراف دوم نادانسته‌های آن موضوع و سؤالاتی را که سبب انجام پژوهش شده است را مطرح می‌کنیم. در پاراگراف سوم هدف از انجام پژوهش و نگارش مقاله را ذکر می‌کنیم.

در حالی که اگر در مقدمه مقالات مروری به بیان دانسته‌های آن موضوع بپردازیم برای بخش یافته‌ها مطلبی نمی‌ماند. از طرف دیگر نادانسته‌ها و سؤالات مربوط به موضوع مانند مقالات اصیل قابل ارائه نیست. برای رفع این مشکل در پاراگراف نخست به بیان زمینه و پیشینه موضوع مورد بررسی می‌پردازیم و از بیان مطالبی که مربوط به قسمت یافته‌هاست خودداری می‌کنیم.

یکی از خطاهای نگارش در مقاله مروری عدم توجه کافی به مقدمه است. بعضی از نویسندگان تصور می‌کنند که در مقاله مروری فقط باید به توصیف مجموعه‌ای از یافته‌های مرتبط پرداخت و از ادغام فرضیه با یافته‌های نوین پرهیز کرد. آنها بر این باورند که در مقدمه باید مفهوم و فرضیه مورد نظر در مقاله به بهترین وجه ممکن بیان شود؛ از این‌رو، فرضیه را به طور کامل در مقدمه می‌آورند.

۴) روش انجام کار:

روش انجام کار در همه مقالات باید به گونه‌ای است که اگر فرد دیگری با همان روش پژوهش را تکرار کرد به نتایج مشابهی دست یابد. لذا ذکر جزئیات و بیان کامل مراحل انجام کار ضروری است. در مقالات مروری روش انجام کار شامل چگونگی دسترسی به مقالات مورد نظر برای نگار مقاله و معیارهای انتخاب مقالات است. در این قسمت باید پایگاه‌های داده‌های مورد استفاده (Data base) و کلمات کلیدی (Key words) یا عبارات مور استفاده (Search query) برای جستجو در هر یک از این پایگاه‌ها آورده شود.

منظور از پایگاه داده‌ها، سایت‌های اینترنتی است که مقالات علمی را در اختیار پژوهش‌گران قرار می‌دهد. عمده‌ترین این پایگاه‌ها در علوم پزشکی پابمد (Pubmed)، گوگل اسکالر (Google Scholar) و پروکوئست (ProQuest) و در سایر علوم آکسفورد (Oxford) و آی اس آی (ISI) است. هر یک از این پایگاه داده‌ها دارای یک موتور جستجوگر است که به پژوهشگر امکان یافتن مقالات مورد نظر را می‌دهد.

برخی از این موتورهای جستجو روش‌های اختصاصی برای جستجو دارند که دقت آنها را بالا می‌برد. به عنوان مثال پابمد با استفاده از سرفصل‌های موضوع پزشکی (MESH) و امکان محدود کردن یافته‌ها از طریق لینک Limits، طبقه بندی مقالات و جستجو در آنها را آسان و میسر می‌سازد. بسیاری از موتورهای جستجو امکان جستجوی پیشرفته و استفاده از کلمات کلیدی در عنوان، متن، چکیده، نام نویسنده، هویت سازمانی نویسندگان و ... را به پژوهشگران می‌دهد.

معروف‌ترین پایگاه‌های داده‌های داخلی، پایگاه جهاد دانشگاهی (SID)، ایران‌مدِکس (Iranmedex)، مگ ایران (Magiran)، ایراندک (Irandoct) و مد لیب (MedLib) است.

این پایگاه‌ها منابع فارسی و مقالات انگلیسی مجلات داخلی را در دسترس قرار می‌دهند. این پایگاه‌ها اگر چه موتورهای جستجوی قوی ندارند اما منابع فارسی و انگلیسی داخلی را ثبت کرده و بیشتر آنها را به صورت رایگان در اختیار پژوهشگران می‌گذارند. با ایجاد پایگاه گوگل اسکالر در چند سال اخیر امکان جستجوی منابع فارسی از طریق موتور جستجوی گوگل نیز مهیا شده است.

برای نگارش مطلوب روش انجام کار، باید جستجو در پایگاه‌های متعدد صورت گرفته و نام همه پایگاه‌های داده‌های مورد استفاده و کلمات کلیدی و عبارات مورد استفاده در آنها به تفصیل ذکر گردد.

در گام بعد تعداد مقالات یافت شده و روش انتخاب مقالات مطلوب به کار گرفته شده در مقاله باید ذکر شود. بر اساس عبارت جستجوی به کار رفته، پژوهش‌گر تعدادی مقاله می‌یابد اما پس از بررسی، همه این مقالات مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. پژوهشگر باید معیارهای انتخاب مقالات مورد نظر را به دقت بیان کند. نکته مهم دیگر بیان تاریخ جستجو در منابع است. ذکر این زمان به داوران و خوانندگان کمک می‌کند تا بدانند این جمع‌بندی، مقالات موجود در چه محدوده زمانی را بررسی کرده است.

ادامه دارد...

زهرا صابری‌نیا